

Laure Sarda, Denis Vigier & Bernard Combettes (dir.), *Connexion et indexation. Ces liens qui tissent le texte*, Lió, Ens Éditions, 2016, 224 pp., ISBN: 978-2-84788-798-3.

Connexion et indexation aplega un conjunt de setze treballs que tenen per objectiu aprofundir en aspectes relatius a la cohesió i la coherència dels textos. El volum es presenta com un homenatge a Michel Charolles, de qui els autors reconeixen el mestratge en l'àmbit de la recerca en lingüística del text i anàlisi del discurs, i les publicacions del qual han tingut un impacte profund i sostingut a França i més enllà. Sense anar més lluny, al nostre país va ser de referència i ús obligats el seu treball de 1978 «Introduction aux problèmes de la cohérence des textes», en què proposava quatre regles de bona formació textual: repetició, progressió, no-contradició i relació.

És justament la monografia de Charolles «L'encadrement du discours: univers, champs, domaines et espaces» (1997) la publicació que es pren de base per distribuir els *lligams que teixeixen el text* (per aprofitar el subtítol metafòric del llibre) en dues grans categories: les relacions de *connexió*, que comprenen les anàfores (relacions referencials) i els connectors (relacions logicosemàntiques), i la *indexació*, de la qual s'encarreguen els adverbials emmarcadors. Aquests darrers, situats a l'inici de la frase, poden estendre el seu domini més enllà de la frase en què es troben i delimitar un segment pertinent quant al criteri que fixen (espacial, temporal, temàtic, etc.), de manera que introdueixen marcs de discurs i ofereixen al productor un mitjà essencial per estructurar i distribuir en blocs homogenis les informacions que vol comunicar. Les relacions de connexió es projecten enrere, mentre que la indexació crea un lligam amb el que segueix.

Després d'una introducció general dels editors, els treballs que integren l'obra es distribueixen en quatre parts: la primera té per objecte les nocions generals de coherència i estructuració dels textos; la segona, la referència; la tercera, els adverbials, i la quarta, finalment, els reptes que ha d'afrontar la didàctica del text.

La primera part (*Saisir/l'interroger le «texte» dans sa complexité*) s'obre amb la contribució de Pierre Le Goffic «Y a-t-il une syntaxe au-delà de la phrase?», en què l'autor es pregunta si la frase, unitat instal·lada com a fonament de la gramàtica, és possible de trobar-la en els textos. A la temptació, més aviat recent, de bandejar la frase en profit d'altres unitats considerades més bones candidates per cobrir el doble camp de la llengua i els textos, l'autor oposa la mirada històrica i dibuixa un panorama en tres grans etapes, des de la gramàtica clàssica aristotèlica fins a la gramàtica contemporània, de les relacions que han prevalgut entre les unitats de la llengua i les unitats del text, i arriba a la conclusió, bastant previsible, que la frase ja és una estructura de text: «La phrase est déjà un modèle textuel, “macro-syntaxique”, prévoyant son propre dépassement, et la phrase réalisée est déjà un texte» (p. 37).

A «Texte et texture: retours aux sources en passant par l'exemple», Marie-Paule Péry-Woodley i Anne Le Draoulec s'ocupen de l'organització textual dels marcs de discurs en relació amb les característiques visuals del text. Les autores examinen les relacions entre marc i enumeració a partir de l'anàlisi d'un fragment de la novel·la de Denis Lachaud *Comme personne* en què es fa visible la funció de marc de l'expressió temporal *Ce jour-là* amb el simple recurs de fer-li ocupar tota sola la línia en què es troba (com si fos un títol).

Jean-Michel Adam tanca la primera part del volum amb el treball «De la grammaire de texte à la cohérence discursive: un parcours exemplaire», on mostra la contribució de Michel Charolles a la teoria general de l'organització textual dels discursos. Adam sosté que el qüestionament de Charolles, pels seus límits, de les gramàtiques del text i de les tipologies textuais el fan situar-se no ja en el camp de la lingüística del text ni en el de l'anàlisi del discurs, sinó en el d'una pragmàtica del discurs atenta a la teoria de la pertinència inspirada en les màximes de Grice.

La segona part del recull (*Référence, anaphores, indexicaux*) s'obre amb l'article de Catherine Fuchs «Une anaphore temporelle énigmatique: *Arrive alors le temps de l'éméritat*», on l'autora examina els efectes de la posició de l'adverbi temporal *alors* en enunciats amb subjecte postverbal. Així, mostra que, quan es troba en posició preverbal (*Alors arrive le général*), l'adverbi ancora la seva referència en el cotext precedent i, doncs, en la situació expressada en aquest cotext, de manera que el seu valor temporal es calcula directament en relació amb el moment d'aquesta situació (*alors = à ce moment-là*); quan es troba en posició postverbal (*Arrive alors le général*), per contra, s'expressa un canvi respecte de la situació precedent, considerada com a adquirida i depassada (*alors = par après, ensuite*). Així doncs, des del punt de vista de la transició referencial entre els enunciats, en el primer cas tenim encadenament amb la situació expressada prèviament (l'adverbi funciona com un connector discursiu), mentre que

en el segon tenim ruptura abrupta amb aquesta situació (prima el valor temporal de l'adverbi per damunt de qualsevol altre).

A «Les référents évolutifs, objets et objets du discours», Guy Achard-Bayle defensa que la interpretació dels referents evolutius requereix un tractament no només dels objectes, sinó també dels processos en què aquests objectes estan implicats, així com de les representacions discursives i textuals d'uns i altres, i acaba evidenciant els beneficis que la noció de tema-títol aporta a l'anàlisi dels contextos evolutius típics de les receptes de cuina.

Marie-José Béguelin estudia, a «Quand la référence se fait évanescence: *ne pas en démordre, gros comme ça* et autres locutions à pointeurs démotivés», un conjunt de locucions amb «indicis clítics» (terme que prefereix a «pronoms» perquè no indueix a una visió substitutiva inapropiada del funcionament dels membres de la categoria), amb el demostratiu *ça* o amb un SN demostratiu que no refereixen, o que refereixen de manera vaga: *en démordre, s'y connaître, se la jouer, gros comme ça, pas si mal que ça; ne pas l'entendre de cette oreille*, etc.

El relat de Guy de Maupassant *Les bijoux* serveix a Frédéric Landragin, Thierry Poibeau i Bernard Victorri, autors d'«Analyse des références et des transitions référentielles: l'apport de la linguistique outillée», per mostrar els beneficis que per a l'anàlisi de les referències i de les transicions referencials aporten programaris com Analec (Analyse de l'écrit) i ACA (Analyse de chaînes d'annotations), els quals permeten de generar representacions gràfiques de llistes encadenades o d'estructures lineals.

Per la seva banda, Francis Cornish examina, a «Indexicaux et parenthèses: articulation du discours et reprise en boucle», el comportament de les expressions referencials (bàsicament, pronoms i sintagmes nominals amb demostratiu o article) que, situades després d'una inserció parentètica, apunten cap a alguna entitat evocada en el segment previ a la inserció. El corpus d'estudi de l'autor conté tant textos orals com escrits, en francès i en anglès.

L'expressió *en personne* és l'objecte d'estudi de Catherine Schnedecker a «La locution adverbiale *en personne*: un avatar des noms généraux d'humains». L'autora mostra els trets propis de l'expressió respecte d'altres formes considerades sinònimes com *personnellement* (i també *lui-même* i *en chair et en os*). Així, des del punt de vista sintàctic, *en personne* és un adverbial fortament regit pel seu SN (cosa que redueix la seva mobilitat dins l'enunciat), no sol aparèixer en posició inicial destacada (i, per tant, no és assimilable a un adverbi d'enunciació) i té preferència per la posició de subjecte. Des del punt de vista semàntic, el SN que el regeix és definit i sol ser un nom propi de referents notoris o un nom de funció, i el verb denota una acció realitzable per delegació i que no forma part de les atribucions de l'agent.

Bernard Combettes tanca la segona part del llibre amb el treball «De la comparaison à la quantification: le cas de *plusieurs*». Hi estudia, des d'una perspectiva diacrònica, l'evolució semàntica dels indefinits quantitativs *plusieurs* i *quelques*, que és inversa: mentre que *plusieurs* expressa d'entrada el tret d'orientació —des de la unitat (sorgida del seu valor inherent de comparatiu: *plus que l'unité*) cap a la pluralitat— i és després, en una segona etapa, que adquireix el tret de quantificació, *quelques* adquireix en primer lloc el valor de quantitat, i és més tard que presenta el tret d'orientació —en el seu cas, des de la pluralitat cap a la unitat.

La tercera secció del llibre («Adverbes, adverbiaux, grammaticalisation et connecteurs») agrupa quatre treballs que examinen, des d'una perspectiva bàsicament semanticopragmàtica, alguns adverbis i adverbials situats a l'inici de la frase. El primer, de Béatrice Lamiroy i Gudrun Vanderbauwhede, explora els indicis de gramaticalització dels marcadors *en effet*, *en fait*, *de fait* i *en réalité*, i els sotmet a un estudi contrastiu amb els seus equivalents en neerlandès a partir d'una mostra del *Dutch Parallel Corpus*.

Corinne Rossari contesta afirmativament la pregunta que formula en el títol de la seva contribució: «L'approbation dans un dialogue devient-elle une concession dans un monologue? Étude de *certes*, *en effet*, *effectivement*, *d'accord*, *OK*». L'emergència del valor concessiu dels connectors esmentats no és deguda a una evolució diacrònica conduent a una modificació del seu sentit, sinó a una configuració discursiva particular: aquest valor es manifesta quan els marcadors susceptibles d'expressar aprovació en un context dialògic apareixen en un discurs monològic que, d'una manera o altra, reproduceix una estructura dialògica.

A «*Justement!* Sans autre forme de procès», Jacques François mostra la varietat d'usos de *justement*, entre els quals el seu funcionament connectiu en holofrase, que sorprèn per la seva freqüència en la conversa, i que sembla igualment perfilar-se en el discurs monològic com a marcador d'un acte de discurs autònom. En la conversa, l'autor detecta dues funcions argumentatives del mot: la d'inversió (cas en què és parafrasejable per *c'est bien là le problème*) i la de reforçament (*à plus forte raison*). En el discurs monològic, en el seu ús holofràstic *justement* s'interpreta com l'expressió d'una coincidència amb el contingut d'una proposició enunciativa anteriorment (*tiens!*).

Alain Berrendonner estudia a «*Détachements focaux*» els circumstancials destacats a la perifèria esquerra de l'oració. L'autor se centra en el cas aparentment paradoxal d'alguns d'aquests circumstancials, el destacament dels quals produeix, en el pla informatiu, o bé un efecte focalitzador, remàtic (quan van acompanyats d'adverbis com *seulement*, *surtout*, *peut-être*, *sans doute*) —com a «La conférence aurait lieu, et le tambour l'annonça, pour le dimanche suivant à trois heures. *La veille seulement*, ils pensèrent à leur costume»—, o bé un efecte emmarcador —com a «*Pendant quinze*

jours, un long cri d'enthousiasme secoua la France jusque dans ses couches les plus profondes».

La quarta i darrera part del volum («Textualisation et didactique») conté dos articles que analitzen els problemes de cohesió textual observables en algunes redaccions d'alumnes produïdes en el context escolar. En el primer, «*Un poisson rouge et un chat: analyse d'un écrit scolaire du point de vue de l'organisation textuelle*», Caroline Masseron i André Petitjean se centren en l'encadenament lineal dels enunciats del text d'un alumne de CE2 (8 anys) que respon a la instrucció d'escriure una història en què es facin servir almenys tres noms d'una llista de cinc (*chat, chien, poisson rouge, baguette magique* i *armoire*). El segon, «*Une tâche-problème pour analyser les compétences d'élèves de sixième en matière de cohésion textuelle*», de Claudine Garcia-Debanç, és un estudi inspirat en l'article de Charolles «*La gestion des risques de confusion entre personnages dans une tâche rédactionnelle*» (*Pratiques*, 60, 1989). En aquest cas el corpus d'estudi són sis textos, i la tasca consistia a inventar una història en què es fessin servir tres frases que reclamaven la resolució de diverses anàfores referencials (pronoms personals, determinants demostratius i grups nominals): *Elle habitait dans cette maison depuis longtemps, Il se retourna en entendant ce grand bruit i Depuis cette aventure, les enfants ne sortent plus la nuit*.

El volum es tanca amb la llista completa de les publicacions de Michel Charolles, recollida per Bernard Combettes.

Com hem vist per la descripció que n'hem fet, el volum intenta satisfer dos requisits que no són fàcils de conciliar: homenatjar Michel Charolles i explorar qüestions relacionades amb la cohesió textual. Aquesta és sens dubte la raó d'alguns desajustaments. Així, els articles de Schnedeker (sobre *en personne*) i de Combettes (sobre *plusieurs*) que tanquen la segona secció semblen més aviat de compromís: tots dos autors han col·laborat amb Charolles, però ni l'estudi d'*en personne* ni el de *plusieurs* contribueixen a aclarir assumptes d'índole textual (i sap una mica de greu, perquè justament són dos dels treballs més sòlids i interessants).

També sorprèn el poc pes que té en el conjunt el tractament de la *indexació*: les contribucions de la tercera secció, que és el lloc que se li reserva, tracten totes menys la darrera, de Berrendonner, de connectors. És probable que el pes dels treballs que Charolles va dedicar als marcs del discurs hagi actuat, en aquest cas, de parat. Cal tenir en compte també que potser s'ha confiat que la darrera paraula en el tema la dirà el mateix Charolles en el capítol de la *Grande grammaire du français* (en premsa) «*Les adverbiaux cadratifs*», que ha redactat en col·laboració amb Béatrice Lamiroy.

El desnivell en la qualitat de les contribucions és esperable en un volum que aplega setze treballs: no tots arriben a conclusions interessants (els dos primers articles;

els dos darrers), i la claredat expositiva —sens dubte una de les virtuts de Charolles— es troba a faltar en alguns altres (l'article d'Achard-Bayle, el de Cornish, el de François).

En síntesi, doncs, ens trobem amb un recull ben ric i divers que, des de diferents perspectives, fa llum sobre uns quants fenòmens discursius del francès, i que convida a explorar el funcionament d'aquests fenòmens en altres llengües, com ara el català: ¿la posició pre o postverbal té els mateixos efectes en *aleshores* (i en *llavors*) que en *alors*?; ¿l'ús de *en persona* obeeix a restriccions sintàctiques i semàntiques similars a les de *en personne*?; ¿els valors de *justament* (i de *just*) són equiparables als de *justement*?

JOSEP BESA CAMPRUBÍ
Universitat de Barcelona
jbesa@ub.edu